

створюють засобами «художньої урбаністики» пояснювальні сенси до складних протиріч швидкозмінних, ритмічних рухів сучасного життя. Відтак, естетично-виховні засади урбаністики дозволяють поглиблено вивчати унікальні якості специфічних висловлювань сучасних витворів мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

- Підмогильний, 1993* – Підмогильний В. П. Місто: Роман та оповідання / В. П. Підмогильний – К. : Веселка, 1993. – 351 с.
- Фоменко, 2008* – Фоменко В. Г. Українська урбаністична проза ХХ століття: еволюція, проблематика, поетика: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.01 / В.Г. Фоменко; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. – К., 2008. – 40 с.
- Семашко, 2000* – Соціологія культури // О.М. Семашко, В.М. Піча, О.І. Погорілий. – К. : Каравела, Львів: Новий світ – 2000, 2002. – 334 с.
- Всеобщая история..., 2010* – Всеобщая история искусства. Живопись, архитектура, скульптура, декоративное искусство. – М.: Астрель: АСТ, 2010. – 414 с.
- Вязевич, 2006* – Вязевич М. Евгений Ромашко: Художественный альбом. – М. : Белый город, 2006 – 48 с.

REFERENCES

- Pidmogilny, V. P.* (1993) Town: novel. Kyiv: Veselka, 351 p. [in Ukr.].
- Fomenko V.G.* (2008) Ukrainian XXth century urbanistic prose: evolution, subject matter, poetics. Doctoral thesis in Philology. Kyiv: Institute of Literature named after T.G. Shevchenko, 45 p. [in Ukr.].
- Semashko O., Picha V., Pogoriliy O.* (2002) Culture sociology. Kyiv : Karavela, Lviv : Noviy Svit – 2000, 351 p. [in Ukr.].
- Instituto Geografico De Agostini* (2010) General history of art. Moscow: AST, 414 p. [in Russian]
- Viyzevich M.* (2006) Evgenie Romashko. Moscow : White city, 48 p. [in Russian].

УДК 161.111:164.031

Лариса Комаха

АРГУМЕНТ ВЕРИФІКАЦІЇ В ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

В статті розглядається принцип верифікації, котрий виступає критерієм і аргументом наукового осмислення істинності і хибності наукового пізнання. Розкрито зміст неопозитивістського дослідження «атомарних висловлювань» та їх співмірність з «протокольними реченнями». Показано, що верифіковані висловлювання вважаються достовірними шляхом їх узгодження зі всіма висловлюваннями про чуттєві сприйняття. В процесі верифікації наукові положення обґрунтовуються через мову.

Ключові слова: верифікація, атомарні висловлювання, протокольні речення, істинність, аргумент, смисл, логічний аналіз.

В статье рассматривается принцип верификации, который выступает критерием и аргументом научного осмысления истинности и ложности научного познания. Раскрыто содержание неопозитивистского исследования «атомарных высказываний» и их соразмерность с «протокольными предложениями». Показано, что верифицированные высказывания считаются достоверными в силу их согласования со всеми высказываниями о чувственных восприятиях. В

процессе верификации научные положения обосновываются через язык, который нужно выбирать с неограниченно общими высказываниями.

Ключевые слова: *верификация, атомарные высказывания, протокольные предложения, истинность, аргумент, смысл, логический анализ.*

In the paper the principle of verification, which serves as a criterion and an argument of scientific understanding of truth and falsity of scientific knowledge, is considered. The content of neopositivism study of «atomic statements» and their proportionality with «protocol sentences» is revealed. It is shown that verifiable statements deemed reliable by their agreement with all the statements about sensory perception. In the process of verification scientific provisions are justified through the language.

Keywords: *verification, atomic statements, protocol sentences, truth, argument, sense, logical analysis.*

Постановка проблеми. Розвиток наукового пізнання з необхідністю виокремлює завдання перевірки його достовірності, тобто істинності або хибності. Продуктивне вирішення цього завдання було здійснено представниками логічної школи неопозитивізму. Критика ними метафізики утворює філософію логічного аналізу і філософію лінгвістичного аналізу, результатом яких повинно стати точне, аргументоване знання, яке претендує на істинність. Остання досягається шляхом верифікації. В силу чого виникає необхідність вяснити основні параметри верифікації як своєрідного аргументу в досягненні достовірного знання.

Принцип верифікації був задуманий, по-перше, як критерій наукового осмислення (і в цій своїй якості він і підлягає насамперед розгляду в рамках «філософії науки») і, по-друге, як критерій істинності чи хибності. Відповідно принципу верифікації, перевірка положень і висловлювань проходить через їх зіставлення з фактами чуттєвого досвіду суб'єкта. Положення, які не підлягають чуттєвій (емпіричній) перевірці, вважаються позбавленими наукового смислу (визначення критерію наукової осмисленості збігається при цьому з визначенням самого наукового смисла); ті, які підлягають такій перевірці, вважаються науково осмисленими. В цій ситуації постає завдання вяснити стратегії реалізації принципу верифікації в епістемологічних дискурсах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принцип верифікації починає формуватися у філософії і науці минулих епох. Але чітке визначення і концептуалізацію одержує у представників філософії неопозитивізму, насамперед М. Шліка, Р. Карнапа, Б. Рассела, Л. Вітгенштейна та ін. У подальшому принцип верифікації знаходить велику кількість інтерпретацій. В останній період до авторів, які досліджують верифікацію, можна віднести В. А. Канке, В. Крафта, М.С. Козлову та ін. Однак не до кінця вясненим виявляється принцип верифікації в структурі логічного аналізу.

Мета статті полягає в дослідженні принципу верифікації в якості аргументу в процесі виявлення істинності чи хибності наукового знання.

Виклад основного матеріалу. Елементи принципу верифікації в прихованій формі можна верифікації міститься в агностичній філософії

Д. Юма, який вважав, що «всі наші ідеї скопійовані з наших вражень» [Юм, 1996: с. 98]. Співмірним принципу верифікації був закон О. Конта про постійну залежність уявлення від спостереження: «...Кожне положення, яке недоступне точному перетворенню в просте пояснення окремого або загального факту, не може представляти ніякого реального і зрозумілого смислу» [Конт, 2011: с. 17]. Позицію верифікації зайняли представники прагматизму. Зокрема, В. Джемс писав: «...Істини представляють собою по суті процеси перевірки, оскільки «чисто» об'єктивної істини – істини, при встановленні якої не відіграло б ніякої ролі суб'єктивне задоволення від поєднання старих елементів досвіду з новими елементами, такої істини ніде не можна знайти» [Витгенштейн, 1995: с. 36]. Під перевіркою він розумів пошук чуттєвого переживання, яке веде до істини.

В контексті верифікації, розробленої в неопозитивізмі, ототожнюється неспостережуваність (відсутність суб'єкта пізнання) з позбавленістю наукового смислу. Так, М. Шлік розширено витлумачує характерну для спеціальної теорії відносності трактовку поняття «одночасність», згідно якої твердження: «події А і В одночасні» в абсолютному його значенні не має фізичного (наукового) смислу, оскільки принципово неможливо здійснити експеримент для визначення одночасності незалежно від системи відліку. Отже, критерій судження про факт одночасності явищ полягає в принциповій можливості знаходження засобів його встановлення. Одночасність – операційне поняття. Воно має смисл лише при вказівці на операції, які дозволяють перевірити факт наявності одночасності. Дійсно, цілий ряд теоретичних понять науки має операційний характер. Наприклад, поняття «сила», яке не має смислу в динаміці поза вимірюваних в певних системах відліку прискорень («імпульс», «довжина» тощо) [Абушенко, 2001: с. 734-735].

Але в чому причина операційного характеру «одночасності»? З точки зору неопозитивізму, операційний характер «одночасності» полягає лише в залежності її від дій суб'єкта. Перенесення неопозитивізмом цього твердження на всі інші випадки перевірки судження науки про факти обумовило ототожнення істинності та можливості її пізнання, істинності та її перевірки. Ці ототожнення – одна з характерних особливостей принципу верифікації на досемантичному етапі його еволюції.

Важливий аргумент стосовно перевірки істинності тих чи інших положень і висловлювань вніс Л. Вітгенштейн. Для висловлювань самого простого виду умови істинності можна задати безпосередньо: вони істинні, якщо об'єктам, означеним іменами, фактично властиві відношення, означені предикатами. Для інших видів висловлювань, що складаються з кількох елементів, умови істинності визначаються побічним способом. Істинність загального висловлювання є функція істинності всіх одиничних висловлювань, які підпадають під це загальне висловлювання і умови істинності яких задані безпосередньо. Тому «загальне висловлювання можна подати у виді кон'юнкції простих висловлювань» [Крафт, 2003: с. 138-139].

Завдання полягало в дослідженні атомарних речень (висловлювань) і визначенні їх логічної форми. Л. Вітгенштейн ототожнював їх з висловлюваннями, які він називав «елементарними висловлюваннями» [Витгенштейн, 1994: с. 7]. Це такі висловлювання (теоретичні положення), які можна безпосередньо порівняти з дійсністю, тобто з чуттєво даним. Всі висловлювання, які не є елементарними, повинні бути функціями істинності елементарних висловлювань. Тому всі емпіричні висловлювання повинні зводитись до висловлювання про чуттєве дане. Всі висловлювання, які не допускають такого зведення, вважаються позбавленими смислу, оскільки невідомо, про що в них йде мова. Таким способом емпірична теорія пов'язує «смысл, поняття і висловлювання одне з одним» [Крафт, 2003: с. 139].

Виходячи з того, що «атомарні» і «елементарні» висловлювання є висловлюваннями про чуттєве дане, неопозитивісти (члени Віденського гуртка) намагались знайти їх в так званих «прокольних реченнях». Вони повинні означувати безпосередні чуттєві переживання. Спочатку такі протокольні висловлювання (про чуттєві сприйняття) розглядалися як абсолютно достовірні, слугуючи «осною для всіх інших положень науки» [Carnap, 1954: с. 39]. Але, з точки зору О. Нейрата, у випадку необхідності «протокольні речення» також можна розглядати як недостовірні. Оскільки вони не вільні від попередньої обробки, постільки вони первісні не більше інших емпіричних положень (висловлювань), такі ж гіпотетичні і можуть підлягати виправленням. Взагалі висловлювання не можна порівнювати з чуттєво даним, з сприйняттями, з чимось, що знаходиться поза мовою; висловлювання можна порівнювати тільки з висловлюваннями. До цього погляду О. Нейрата приєднався і Р. Карнап для якого «протокольні висловлювання» не володіють ніякими перевагами порівняно з іншими положеннями і висловлюваннями.

Як аргумент для доказу істинності того чи іншого положення, верифікація здійснюється в результаті узгодження передбачуваного положення справ з їх наявним положенням, які ми спостерігаємо. Висловлювання про таке спостереження завжди має форму: «тут тепер то-то і те», причому «то-то і те» означає одержане сприйняття, а не його предметну інтерпретацію. Наприклад, «тут тепер чорне стикається з білим», або «тут тепер боляче». Ці висловлювання про спостереження характеризуються тим, що вказівні слова «тепер», «тут», «те» є істотними елементами їх логічної форми. Ці слова не означають ніякого певного змісту, вони вказують не безпосередньо дане, на теперішнє. Смысл таких положень можна зрозуміти, тільки слідуючи цим вказівкам і звертаючи увагу на те, на що вони вказують. Але завдяки цьому розуміння такого висловлювання вже включає знання про те, істинне воно чи ні. Те, що утворює його смысл, дано безпосередньо. Раніше при верифікації розуміння смысла висловлювання і встановлення його істинності були двома різними фазами, тут же вони збігаються. Розуміння смыслу таких висловлювань, які М. Шлік назвав «констатаціями»

[Шлик, 1993: с. 33-50], одночасно супроводжуються розумінням їх істинності. Оскільки розуміння «констатації» містить в собі знання про її істинність, постільки таке висловлювання абсолютно істинне і не викликає сумніву, як і аналітичне висловлювання. Вони «остаточні, не підлягають ніякому сумніву і тому утворюють фундамент емпіричного пізнання» [Шлик, 1993: с. 38-39].

«Констатації» М. Шліка відразу викликали критику. Спочатку О. Нейрат виступив проти «констатацій», критично оцінивши їх абсолютну достовірність та їх узгодженість з реальністю. Потім К. Поппер в своїй знаменитій праці «Логіка і зростання наукового знання» [Поппер, 1983] висунув серйозні заперечення і розвинув нову точку зору на проблеми, що обговорюються. Основна думка концепції К. Поппера полягала в тому, що зовсім не одиничні висловлювання про чуттєве сприйняття є тією основою, на яку спирається наукове пізнання, до якої воно зводиться і яка репрезентує його справжній смисл.

Однак саме на основі висловлювань про чуттєві сприйняття і враження ми приймемо базисні положення. Вони вважаються достовірними саме тому, що узгоджуються зі всіма висловлюваннями про чуттєві сприйняття. Верифіковані висловлювання повинні бути про спостереження або, по меншій мірі, зводиться до них. І вони вважаються достовірними оскільки немає ніяких підстав сумніватися в них. Сумніви виникають, коли вони вступають в суперечність з визнаними положеннями. Тоді аргументи перших або других підлягають перевірці тим же способом. Однак рішення завжди спирається на сумісність (або несумісність) з аргументами про чуттєві сприйняття і враження, які узгоджуються не лише з верифікованими базисними висловлюваннями, але також й інтерсуб'єктивно. Таким чином, основу достовірності емпіричних висловлювань утворюють все-таки «висловлювання про чуттєве сприйняття, а не довільні рішення» [Крафт, 2003: с. 149]. Разом з тим тут присутній і конвенційний аспект, оскільки від нашого рішення залежить, чи вважати достатньо достовірним певне базисне положення або продовжити його перевірку. Але це рішення має відношення лише до необхідності перевірки. Результат такої перевірки або відмова від неї визначається не довільним рішенням, а висловлюваннями про «чуттєве сприйняття» [Carnap, 1954: с. 426]. Рішення стосується тільки питання продовження перевірки, а не змістовного вибору верифікованих положень. Останні залежать від зв'язку з висловлюваннями про чуттєві враження. Найбільш достовірними постають ті теорії, які в найбільшій мірі аргументовано узгоджуються з висловлюваннями, що інтерсуб'єктивно узгоджуються з висловлюваннями про спостереження.

В загальному аргументи стосовно «протокольних висловлювань» пов'язали з тим, що мова повинна бути віднесена до чогось, що знаходиться «поза мовою», причому не лише тому, що саме так вона одержує значення, але й тому, що тільки завдяки цьому система висловлювань може розглядатися як знання про реальність. При суто синтаксичному підході до мови проблема верифікації не вирішується, оскільки вона не передбачає

ніякого зв'язку з позамовною областю. Цей зв'язок враховується «тільки при семантичній точці зору» [Крафт, 2003: с. 150].

Це означає нову принципову реформу емпіризму, в результаті якої з точки зору логіки потрібно відмовитися від звичної опори на індукцію. Кожне емпіричне пізнання полягає в тому, що ми формуємо гіпотези, які виходять з чуттєво даного, але наявні спостереження не можуть обґрунтувати гіпотезу раз і назавжди, вона повинна і в подальшому підлягати все новим перевіркам. Її верифікація залежить від сумісності з інтерсуб'єктивно визнаними висловлюваннями про чуттєво дане. Завдяки постійно поновлюваним перевіркам, емпіричні висловлювання не володіють ніяким постійним значенням, воно завжди носить тимчасовий характер. Емпіричне знання не зводиться до простих узгоджень, що забезпечується інтерсуб'єктивністю рішень. «Прийняття рішень, або заперечення тих чи інших висловлювань про чуттєві враження, обумовлено не свавільною угодою, а закономірністю, яка відкривається в них різними суб'єктами, і дозволяє здійснити верифікацію» [Крафт, 2003: с. 152].

В силу вищесказаного постає проблема верифікації загальних положень (висловлювань). Значення загальних висловлювань для «неіндуктивістського» підходу являє собою також досить складну проблему. Існує два види загальності: слово «все» може означати певну кінчну множину, визначену сукупність, елементи якої можна перерахувати. Наприклад, всіх жителів м. Києва, котрі зафіксовані в певний момент. Однак слово «все» може означати також «клас», який визначається лише якоюсь ознакою (властивістю або відношенням), і тому являє собою невизначену, відкриту (незамкнену) множину, елементи якої неможливо перерахувати повністю. Саме така загальність властива законам природи. Тому тільки висловлювання першого роду ми можемо перетворити в кон'юнкцію і розглядати їх як функції істинності. Для висловлювань другого роду це неможливо. Виходячи з цих міркувань, Л. Вітгенштейн і його послідовники Ф. Рамсей і М. Шлік доводили, що дійсними пізнавальними висловлюваннями потрібно вважати тільки атомарні і утворені з них «молекулярні висловлювання», оскільки їх можна «однозначно верифікувати» [Витгенштейн, 1994: с. 9-10; Шлік, 1993: с. 39-40]. Висловлювання необмеженої загальності вони не вважали пізнавальними висловлюваннями.

Дана позиція вела до важливих наслідків. Наприклад, не тільки з математики вилучалася «актуальна безкінечність», але й «закони природи позбавлялися звичного смислу висловлювань необмеженої загальності. Якщо закон природи витлумачується як молекулярне висловлювання, тобто як проста кон'юнкція сингулярних висловлювань і функцій їх істинності, то він говорить тільки про вже відомі констатації, але не включає в себе висловлювань про нові випадки» [Крафт, 2003: с. 153]. Тому загальні положення і висловлювання, що виражають закони природи, М. Шлік розглядає тільки як вказівки або формули, які слугують для утворення

висловлювань – тих положень (висловлювань), які можна вивести із загального положення. Відповідно до цього закони природи, отже, теоретичний зміст точних наук і основ техніки, не дають взагалі ніякого знання, вони нічого не говорять про світ об'єктів і являють собою лише вид (рід) синтаксичних правил. Р. Карнап в своєму «*Logische Aufbau der Welt*» також не приймає положень і висловлювань з «необмеженою загальністю» [Поппер, 1983: с. 297]. Закон природи виявляється лише схемою висловлювання, «функцією-висловлюванням», в силу чого, звичайно, нічого не говорить про факти. Він дає лише певне методологічне правило, і слугує лише для того, щоб через підстановку в нього конкретних даних можна було одержати певні висловлювання. Останні можуть бути верифіковані, однак для самої по собі схеми результати верифікації в якості аргументів виключаються.

Всупереч цьому один із видних представників неопозитивізму Е. Кайла виступає з твердженнями про те, що осмислення загального положення не передбачає його повної верифікованості. Верифікованими повинні бути тільки окремі висловлювання, що витікають із загального положення, а не сама по собі «загальність». Загальні положення і висловлювання саме тому і важливі для пізнання, що вони не повністю верифікуються. Завдяки аналізу мови Р. Карнапом стало зрозуміло, що немає необхідності у виключенні необмежено загальних положень, що це залежить від нашого рішення, яке може бути підтримано іншими рішеннями. Ті рішення, які відносяться до правил утворення мови, можуть вільно вибиратися і бути самими різними. Р. Карнап вибудував цілу шкалу мов, в яких приймаються або виключаються «висловлювання різних ступенів» [Carnap, 1954: с. 386]. Найпростішою буде та мова, в якій можна утворити тільки «молекулярні висловлювання» і висловлювання «обмеженої загальності». Наступною, більш багатомовною буде та, в якій допускаються необмежені загальні висловлювання найпростішої форми, тобто з одним оператором загальності. На більш високому щаблі знаходиться мова, в яку входять екзистенціальні висловлювання (речення) найпростішої форми, тобто з одним екзистенціальним оператором. Подальші форми мови утворюються шляхом послідовного додавання операторів загальності та існування (з двома операторами загальності та одним екзистенціальним оператором, потім з двома екзистенціальними операторами та одним оператором загальності і т.д.). Таким способом утворюються нові, все більш багаті мови, число яких «теоретично безкінечне, але практично обмежене зростаючою складністю» [Carnap, 1954: с. 387-388]. Цінність такої побудови полягає в тому, що воно показує, яким чином побудова мови залежить від наших аргументів, на основі яких приймаються рішення.

Виключення «необмеженої загальності», запропоноване Л. Вітгенштейном, М. Шлікком, Ф. Рамсеєм, не можна вважати хибним аргументом, оскільки як вибір першої, найбільш простої форми мови також є справою вільного вибору. Але такий вибір недоцільний, оскільки не узгоджується з фактичною мовою науки. В останньому у великій кількості

використовуються висловлювання про закони природи необмеженої загальності, причому вони вживаються в зв'язку з сингулярними, безумовно «дійсними» положеннями і висловлюваннями в імплікаціях, кон'юнкціях тощо саме як «дійсні висловлювання, а не синтаксичні правила» [Carnap, 1954: с. 126]. Тому краще вибирати форму мови з необмежено загальними висловлюваннями. Отже, питання про можливість і допустимість таких висловлювань зрозуміле і повністю вирішене.

Але, виходячи із вказаного, залишається проблема верифікації висловлювань «необмеженої загальності». Представники неопозитивізму тому і хотіли виключити їх з числа дійсних висловлювань (положень), що їх неможливо використати як аргументи істинності «сингулярних висловлювань». Їх неможливо подати у виді кінчної кон'юнкції сингулярних висловлювань, оскільки не всі їх конкретні приклади відомі, тому не можуть бути перераховані і перевірені. Висловлювання «необмеженої загальності» взагалі не можуть бути повністю верифіковані.

Висновки. Отже, верифікація висловлювань «необмеженої загальності» завжди може здійснюватися тільки таким чином, що з них за допомогою інших висловлювань як аргументів виводяться сингулярні висловлювання, які потім перевіряються у відношенні їх узгодженості з вже визнаними в якості достовірних висловлюваннями, в кінцевому рахунку, – з висловлюваннями про чуттєві враження (емпіричні). Якщо у всіх випадках перевірка приводить до позитивного результату і не виникає ніяких суперечливих висловлювань, то висловлювання «необмеженої загальності» для цих відомих випадків верифіковано; але для невідомих, для майбутніх випадків його смисл і значення залишається неясним. Цілком можливо, що в подальшому виявиться одиничне висловлювання, яке суперечить йому. Цю часткову верифікацію можна назвати «підтвердженням» або «свідченням».

ЛІТЕРАТУРА

- Абушенко, 2001* – Абушенко В. Л. Операционализм / В. Л. Абушенко // Всемирная энциклопедия : Философия. – М. : АСТ; Мн. : Харвест; Современный литератор, 2001. – С. 734-735.
- Витгенштейн, 1994* – Витгенштейн Л. Логико-философский трактат / Л. Витгенштейн // Философские работы. Часть I. – М. : «Гнозис», 1994. – С. 1-73.
- Витгенштейн, 1995* – Витгенштейн Джеймс В. Прагматизм / В. Джеймс. – К. : Видавництво «Україна», 1995. – 284 с.
- Конт, 2011* – Конт О. Дух положительной философии / О. Конт. – М. : Либроком, 2011. – 80 с.
- Крафт, 2003* – Крафт В. Венский кружок. Возникновение неопозитивизма / В. Крафт. – М. : Идея-Пресс, 2003. – 224 с.
- Поппер, 1983* – Поппер К. Логика и рост научного знания / К. Поппер. – М. : Прогресс, 1983. – 605 с.
- Хьюбнер, 1994* – Хьюбнер А. Мыслители нашего времени / А. Хьюбнер. – М. : Издательство ЦТР МГПИ ВОС, 1994. – 312 с.
- Шлик, 1993* – Шлик М. О фундаменте познания / М. Шлик // Аналитическая философия : Избранные тексты. – М. : Изд-во МГУ, 1993. – С. 33-50.
- Юм, 1996* – Юм Д. Сочинения в 2-х т. / Д. Юм. – Т.1. – М. : Мысль, 1996. – 735 с.
- Carnap, 1954* – Carnap R. The logical syntax of language / R. Carnap. – L. : Routledge and K. Paul, 1954. – 352 p.

REFERENCES

- Abushenko, 2001* – Abushenko V. L. Operacy`onaly`zm / V. L. Abushenko // Vsemy`rnaya ency`klopedy`ya : Fy`losofy`ya. – M. : AST; Mn. : Xarvest; Sovremennyj ly`terator, 2001. – S. 734-735.
- Vy`tgenshtejn, 1994* – Vy`tgenshtejn L. Logy`ko-fy`losofsky`j traktat / L. Vy`tgenshtejn // Fy`losofsky`e raboty. Chast` I. – M. : «Gnozy`s», 1994. – S. 1-73.
- Vy`tgenshtejn, 1995* – Vy`tgenshtejn Dzhems V. Pragmaty`zm / V. Dzhems. – K. : Vy`davny`czstvo «Ukrayina», 1995. – 284 s.
- Kont, 2011* – Kont O. Dux polozhy`tel`noj fy`losofy`y` / O. Kont. – M. : Ly`brokom, 2011. – 80 s.
- Kraft, 2003* – Kraft V. Vensky`j kruzhok. Vozny`knoveny`e neopozy`ty`vy`zma / V. Kraft. – M. : Y`deya-Press, 2003. – 224 s.
- Popper, 1983* – Popper K. Logy`ka y` rost nauchnogo znany`ya / K. Popper. – M. : Progress, 1983. – 605 s.
- Xubner, 1994* – Xubner A. Mysly`tely` nashego vremeny` / A. Xubner. – M. : Y`zdatel`stvo CzTR MGP VOS, 1994. – 312 s.
- Shly`k, 1993* – Shly`k M. O fundamente poznany`ya / M. Shly`k // Analy`ty`cheskaya fy`losofy`ya : Y`zbrannye teksty. – M. : Y`zd-vo MGU, 1993. – S. 33-50.
- Yum, 1996* – Yum D. Sochy`neny`ya v 2-x t. / D. Yum. – T.1. – M. : Mysl`, 1996. – 735 s.
- Carnap, 1954* – Carnap R. The logical syntax of language / R. Carnap. – L. : Routledge and K. Paul, 1954. – 352 p.

УДК 1:37

Ірина Тимків

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ТА МІЖПОКОЛІННА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ПРАКТИКАХ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Формування ідей толерантності та впровадження їх у повсякденні міжособистісні, соціальні та міжнаціональні стосунки є важливою передумовою прогресивного розвитку українського соціуму. Актуальними проблемами, що порушені у статті, є витоки ідей толерантності, особливості її дефініювання, компоненти та типи толерантності, її роль у сучасному суспільстві.

XI століття позначене появою нового феномену – розривом між поколіннями. В Україні його причини та витоки варто шукати в особливостях соціально-економічного, політичного і культурного історичного розвитку держави, змінами, що були спричинені сучасною інформаційною епохою. Особлива роль у даному контексті належить історичній та колективній пам'яті українців, з характерними їй амбівалентністю, недоформованістю, регіоналізацією, комплексом віктимності, певною відірваністю від загальноєвропейського історичного наративу. У статті здійснено спробу проаналізувати типологію поколінь, розглянуто феномен міжпоколінної справедливості як соціальної та етичної категорії.

Ключові слова: толерантність, справедливість, покоління, історична пам'ять, колективна пам'ять, історія, громадянське суспільство, темпоральна інтер суб'єктність.

Формирование идей толерантности и внедрение их в повседневные межличностные, социальные и межнациональные отношения являются важной предпосылкой прогрессивного развития украинского социума. Актуальные проблемы, затронутые в статье: истоки идей толерантности, особенности ее дефинирования, компоненты и типы толерантности, ее роль в современном обществе.

XI век отмечен появлением нового феномена – разрывом между поколениями. В Украине его причины и истоки следует искать в особенностях социально-экономического, политического и культурного исторического развития государства, изменениями, которые были вызваны современной информационной эпохой. Особая роль в данном контексте относится исторической и коллективной памяти украинцев, с характерными ей амбивалентностью, недоформованностью, регионализацией, комплексом ви́ктимности, определенной